Batavia-Amsterdam

P.A. Daum

bron
P.A. Daum, *Batavia-Amsterdam*. G. Kolff & Co., Batavia 1895

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/daum001bata01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

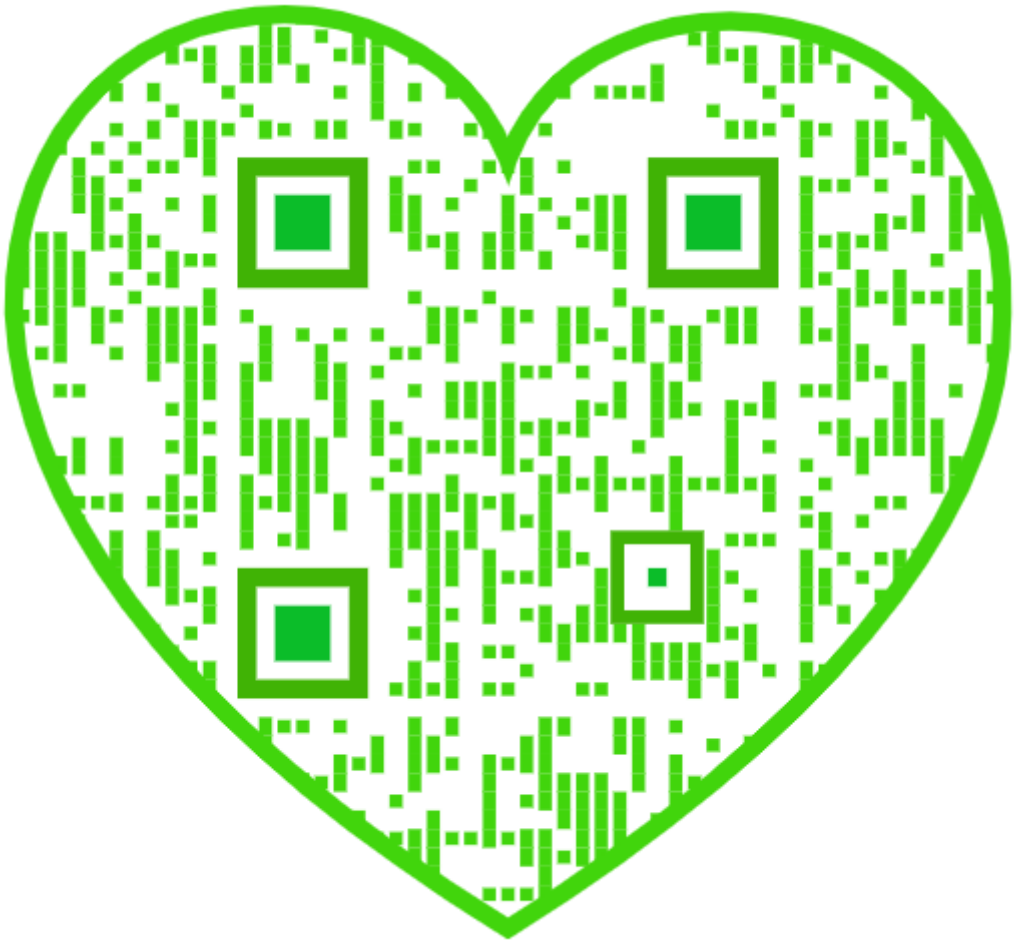

Batavia - Amsterdam.
Reisschets door P.A. Daum.

Waarom jonge mannen, die nog gister zwoeren bij het celibaat, heden een vrouw zoeken en morgen getrouwd zijn?

Ik heb ergens gelezen, dat het hun als 't ware overvalt.

Op een gegeven oogenblik worden zij aangegrepen door een soort van eigen-haard-koorts, met - zou een notaris schrijven - ‘al den aankleve van dien.’

Iets dergelijks overkomt menig europeaan in Indië ten opzichte van het gaan naar Europa. Jaren lang was hij er volmaakt onverschillig voor; vond hij het een nuttelooze tijdverspilling; voelde hij er in 't geheel geen behoefte aan.

En in eens komt het over hem; in eens zijn er tien redenen voor één, die het dringend noodzakelijk maken, dat hij met zijn famielje voor korter of langer tijd naar het koele westen trekt.

Maar.....

Wie dat ‘reisje’ met een min of meer talrijk gezin ondernemen wil, en niet behoort tot de bevoorrechte wezens, wier passage door het Gouvernement wordt betaald, - diens begin van uitvoering is, dat hij gaat rekenen.

De passagegelden der verschillende van Batavia en Singapore naar Europa varende maatschappijen, verschillen nog al; de nederlandsche en fransche maatschappijen zijn het duurst, dan volgen de engelsche en duitsche, en een van Londen op Australië varende boot, die in de haven van Priok kolen komt laden, neemt daar passagiers op tot zeer lage vrachten met reductie voor families, en brengt u voor een prijsje te Amsterdam.

Het rekenen geeft een resultaat, dat u toelacht. Jongens, ja, dàt scheelt zóó veel. Wat kan men daar in Holland 'n pleizier voor hebben!

En al uw vrienden en kennissen beamen het. Uw vrouw, met wie ge de zaak ‘ampel’ overlegt, vindt ook, dat het: ‘te veel scheelt’.

‘In minder dan geen tijd’, zooals men in Indië zegt, staat het bij u vast, dat ge de groote reis zult doen met een der booten van een buitenlandsche maatschappij.

Nu is het een feit dat, wie, na een langdurig verblijf in Indië, zich heeft voorgenomen voor langer of korter tijd naar Nederland terug te keeren, reeds maanden te voren door het denkbeeld letterlijk wordt beheerscht.

Het is mogelijk, dat dit niet, of althans in mindere mate geldt voor ambtelijke personen, die hun betrekking of ambt overgeven aan een daartoe benoemden opvolger en dan verder van alle bemoeienis en verantwoordelijkheid zijn ontheven.

In het particuliere echter gaat er haast geen uur van den dag om, waarop men niet bij de een of andere werkzaamheid zich onwillekeurig de vraag stelt, hoe dit nu moet gaan of dient geregeld te worden ‘als ik weg ben’.

Bovendien - en dit geldt voor iedereen - *on est Français ou on ne l'est pas.*

Zeker, men houdt van Indië; niet voor niet heeft men een reeks zijner beste levensjaren er met arbeiden doorgebracht; wanneer men zijn positie en zijn inkomen vergelijkt met dat van zijn in patria gebleven tijdgenooten, dan zijn er in Indië, te rekenen van den Gouverneur-generaal onder het officiëele, en van de meest notabelen onder het niet-officiëele europeesche element, maar weinigen, die met grond kunnen beweren, dat Nederland hun zou hebben aangeboden, wat Indië hun geschonken heeft.

En al is niet iedereen geneigd dit dankbaar te erkennen;

al hoort men in Indië vaak kwaad spreken *van* Indië, door lieden, die alles *aan* Indië te danken hebben, - geen mensch kan in zijn *for intérieur* en enkel tegenover zijn geweten, zulk een zelfbedrieger zijn, dat hij niets zou gevoelen voor de bron, waaruit hij, en vaak zoo rijkelijk, heeft geput.

Doch, zooals ik zei, men *is*, of men *is niet*, en... men *is* Nederlander.....

Het zijn niet enkel de zaken, waarin men 'zit', het is ook de herinnering, en met haar het verlangen; het verlangen naar het land zijner geboorte, naar van ouds bekende plaatsen, naar vrienden en bloedverwanten; het is ten slotte het 'ick en weet niet wat', dat u als een stille koorts is in het bloed geslopen; dat u, ondanks uw eigen willen, bezig houdt, waar gij gaat of staat; dat u vervolgt tot in den droom....

Maar.... O neen, gij gaat met een australische boot; dáár is geen quaestie van. Het is immers zóóveel honderd gulden, die ge verdient door eenvoudig niets te doen dan aan boord te zitten; uw vrienden zijn het volkomen met u eens: waarom zoudt ge dat geld overboord gooien?

Tot op een dag een kennis bij u op visite komt, die ook met zoo'n boot heeft gereisd. Gij wenscht bij uzelven die zoo vriendelijk ontvangen goede kennis al heel gauw naar de Mokerhei. Nu, *die*, zoo denkt ge, heeft het zeker slecht met het weêr getroffen, en is daar-

door in een ontevreden stemming geraakt! Gij laat u, naderhand, in die zin uit tegen uw vrouw, en daar zij er niets op zegt, denkt ge, dat wie zwijgt ook consenteert!

Dan, - het zaad ontkiemt ook bij uzelven; het denkbeeld heeft u eenmaal beet, het laat u niet meer los.

En nu begint zich langzamerhand een onbetaalbare auto-suggestie in u te ontwikkelen. Ge hebt reeds lang gezien - ge wist het eigenlijk wel van 't begin af -, dat de reis met een australischen stoomer maar weinig aantrekkelijks had voor uw vrouw. Maar *nu* raakt ge overtuigd - schoon zij absoluut *niets* gezegd heeft - dat ze er verschrikkelijk tegen op ziet. En ge vindt het toch eigenlijk al te gek om op eenig geld te zien, de enkele maal dat men in zijn leven zulk een reis doet.

Men is toch reeds zóóveel jaren in Indië; men gaat nu eindelijk eens met zijn familie naar Holland, en dan zou men.....

'Rrrt,' draait ge aan de telefoon. Een oogenblik later vraagt een bekende stem:

'Wie is daar?'

'Ik,' zegt ge noodeloos. 'Ik heb passage genomen bij de Maatschappij "Nederland"; we gaan met de *Prinses Marie*'.

'Goddank, dat is heerlijk!'

Zie-je-wel? Meer dan ooit zijt ge nu overtuigd, dat het

volstrekt niet om uw zelfs wil is geweest, dat ge wat de passage aangaat ‘overstag’ zijt gegaan.

O selfdeceit, *your name... your name....!!*

***

De hurrie is, Goddank, voorbij; de visites zijn gemaakt, de koffers gepakt, en bij de firma Daendels - aan dat ‘Scheepsagentuur, voorheen’ gewen ik nooit! - bezorgd; de receptie met haar gezellige drukte is gehouden; aan den traditioneelen trein kwart voor achten van Weltevreden drukt men nog vrienden en kennissen de hand; een deel gaat meê naar Tandjong Priok; een uurtje later staan dezen, met de relatiën uwer medepassagiers, op de kade, terwijl de trossen worden losgeworpen en met heen en weêr zetjes de boot los raakt van den wal.

Nu voelt ge het heel erg, wat ik daar straks van Indië zei, en van wat ge daar achter laat op de kade, aan lieve bloedverwanten, aan goede hartelijke vrienden; - het pakt u bij de keel, het kruipt u langs den ruggegraat; ge snapt ineens, wat het zeggen beduidt, dat iemand het hart in de schoenen zinkt....

Enkele oogenblikken, en zachtkens stoomt de *Prinses Marie* de haven uit, zooals men het ziet op de instantané, die ik door een photograaf van Batavia nemen liet. (De Senerpont Domis, gang Pasar Bahroe, Batavia).

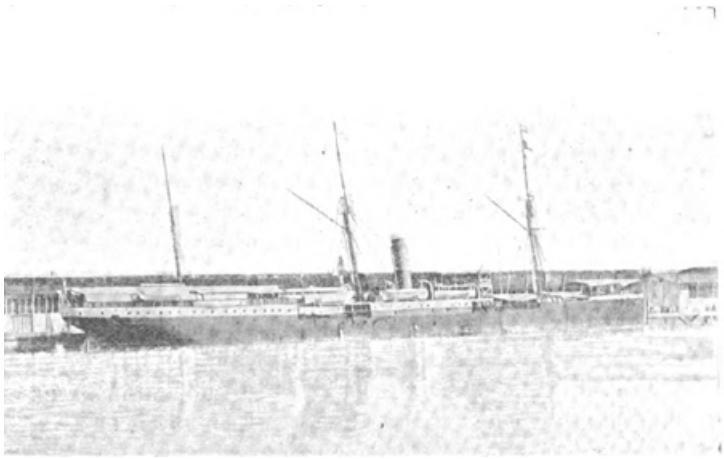

‘Zachtkens stoomt de *Prinses Marie* de haven uit.’

Zij is en blijft een mooi stuk werk, die haven van Tandjong Priok. Als men op haar wil hooren smalen, kan men in het oude Batavia terecht, bij personen, die veel verloren hebben door het verloopen van de oude reede. Weet men dit laatste, dan neemt men het met hun wrok niet al te zwaar. *Tout comprendre est tout pardonner.*

Men moet vreemde scheepsgezagvoerders eens over Priok hooren! Die weten het mooie en degelijke werk van waterbouwkunde, dat onze hollandsche ingenieurs

daar tot stand hebben gebracht, anders te appreciëeren.

Ik zou zoo graag heel Holland eens 'n kijkje laten nemen aan onze haven en op onze Indische spoorwegwerken.

Men krijgt in Nederland den indruk, dat de meeste onzer landgenooten - ook onder de zeer beschaafde standen - weinig of geen belangstelling voor Indië gevoelen en vooral geen flauw begrip hebben van wat daar reeds is tot stand gebracht. Het is, als denken zij, dat men in Indië alles maar met een bamboe en 'n spijkertje zoowat in elkaar knoeit.

Zij, die aan dek staan op den van Priok vertrekkenden stoomer, zij denken niet aan en letten niet op haven of spoorwegwerken; aller aandacht is geconcentreerd op hen, van wie zij daareven afscheid namen; en terwijl zich het schip uit de havenkom verwijdert, wuiven zij met hoeden en zakdoeken den achterblijvenden hun groeten toe, hun tot weerziens of.... vaarwel. Want hoe uw plannen ook zijn, en hoe dikwijls ge ook gezegd hebt: 'Nu tot over zooveel maanden!' of spottend zelfs: 'Tot straks!' - het '*wer weisst ob wir uns wieder-sehen?*' dringt zich nu onweêrstaanbaar aan u op....

Het is zulk een massa water, die er golft tusschen Batavia en d'Amstelstad!

Als bij het uitvaren der haven de laatste niet-passagier het schip heeft verlaten, nl. de loods, keeren opgeruimdheid

en goede moed weêr gauw terug. Men is immers thans op reis naar Holland, en zoo men niet genoodzaakt werd, door ziekte of ongewenschte pensionneering Indië te verlaten, doet men immers zulk een reis niet, dan ter bevrediging van een groot verlangen. Daar *wij* nu geen zieken of mopperende gepensionneerden aan boord hebben, draait de algemeene stemming spoedig in een gewenschte richting.

Men kijkt eens naar en praat eens over de historische Duizend-Eilanden, waar tusschen wij doorstoomen; daar ligt het bekende, nog bebouwde, maar verlaten *Onrust.*

'Hoeveel borrels zouden dáár wel gedronken zijn?'

't Is de eenige opmerking die ik er over hoor, en het geeft aanleiding tot een vroolijk gesprek met anecdotische bijzonderheden. Weg illusie!

De dames zijn naar de hutten, duiken in de koffers, en beginnen haar goederen zooveel mogelijk naar hun gemak te rangschikken. Physiek voelt iedereen zich alleraangenaamst. Het is zulk een fraaie Oostmoesondag, die 27ste Juni 1894! Over de groote smaragdgroene zee met eilanden, als met bouquetten bezaaid, welft zich de koepel eener wolkenlooze, lichtblauwe hemel, heiig aan den horizon, als samenvloeiend daar met het water.

Geen golfslag, geen deining, niets; het voor passagiers van de Javakust komende zoo verfrisschende en verkwikkende windje, dat over het dek glijdt, verwekt de stoomer door zijn eigen vaart.

Zóó duurt het den ganschen dag; het is een waar pleiziertochtje op die manier; men spreekt daarover aan dek en schept er behagen in; een marine-overste die meê-passagiert, zegt, dat zulke booten eigenlijk meer in het bijzonder voor mooi weêr zijn gebouwd; dames en heeren staan aan de *reeling* of zitten op een deel der vele en verscheidene Indische rottanstoelen in gezellig praten; 's middags noch 's avonds ontbreekt iemand aan den luxueusen disch.

Enkel de commandant der *Prinses Marie*, kapitein HUBERT, is afwezig. Hij blijft op de brug tot na Padang, als de boot in het ruime sop is, en niet langer tusschen de eilanden en eilandjes van den Archipel vaart.

Natuurlijk denkt men, het weêr moest voor de passagiers maar zoo gunstig blijven. Het is immers zoo prettig allen gezond, vroolijk, opgewekt, gehumeurd en getoiletteerd aan tafel te zien!

En, het moet gezegd worden, de tafel van de *Prinses Marie* is het waard. Verscheidenheid van spijzen, goede hoedanigheid, afwisseling in het menu, vlugge bediening en al wat verder het comfort van den reiziger betreft, zijn onder toezicht en bestuur van den administrateur, den heer VAN BRUMMELEN, in zeer goede handen.

Men maakt zich dan ook in de aangenaamste stemming de illusie, dat het weêr aanvankelijk wel zoo blijven zal. En al wordt op den tweeden dag der reis dit optimisme een weinig getemperd, - het denkbeeld weldra te Padang

voet aan wal te zetten, doet menigeen aangenaam aan.

Het doet dat ook mij.

Mijn zestien schoonste levensjaren bracht ik aan Java's Noordkust door; menig tochtje deed ik in de binnenlanden. Behoef ik er bij te voegen, dat ik land en volk heb bespied, en dat ik getracht heb uit de praktijk des levens zooveel bijeen te brengen als mij, menschelijker wijze gesproken, mogelijk was?

Maar de Buitenbezittingen bleven mij vreemd; zelfs toen ik in 1878 naar Indië kwam, zette ik - de blauwe vlag woei - te Padang geen voet aan wal.

'Een reuzenzwaard.'

Den namiddag van den 28sten passeeren wij het beruchte Krakatau, dat als de punt van een reuzenzwaard boven het wateroppervlak uitsteekt; vóór de geweldige eruptie in 1883, die zooveel duizenden menschenlevens kostte, vertoonde zich Krakatau, aldus: en daarnaast, maar aan de tegengestelde zijde, het arme Sebesi als een opgeworpen dam . De uitbarsting, welke ongeveer ⅓ gedeelte van het eiland

Krakatau wegnam, raseerde de visscherskampong op Sebesi; al de bewoners kwamen om. Het vlakke eilandje begint weer liefelijk te groenen, maar de punt van Krakatau heeft haar vulkanische grimmigheid behouden; de twee zien er nu ongeveer aldus uit: 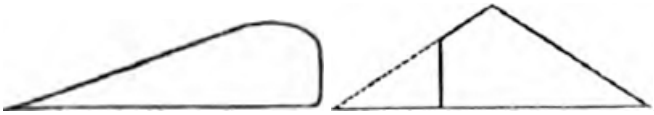 ; het gestippelde gedeelte is weggeslagen.

De *Marie* heeft een flinke vaart en eenige uren vóór den gewonen tijd, krijgen wij de eilanden aan de Sumatrakust in het zicht.

Het eerst Poeloe Meraq, dat wij omstreeks halfnegen op korten afstand voorbij stoomden.

Wat wij nu gedurende meer dan een half uur genoten aan natuurschoon, trotseert elke beschrijving. 't Was het schoonste, het indrukwekkendste gezicht der geheele reis.

Met Poeloe Meraq vangt de groep der Mentawei-eilanden aan, die zich in den vorm van een halven cirkel voor Padang uitbreidt, en met Poeloe Pisang, de voormalige aanlegplaats voor de schepen die Padang aandoen, eindigt. Wij voeren dan langs een lijn, iets korter dan de middellijn van dien halven cirkel, op Padang toe. De zee was spiegelglad, zoodat wij als in een reusachtigen kom door het zilte nat gleden. Krachtig en forsch rijzen de grillig gevormde eilanden in dikwijls vierdubbele rij uit zee op, en heffen hun dicht begroeide donkergroene rotsgroepen steil ten hemel. Hier en daar slechts wordt de

reeks afgebroken door lage lichtgroene strookjes, die een indruk geven, alsof zij daar in die gespierde natuur volstrekt niet thuis behooren.

Wel krijgt de bewoner van Java, gewoon aan de meer liefelijke, zachte natuur van dat eiland, hier een massieven indruk van Sumatra's flora, die veel steviger, maar ook woester lijkt. Geen kaal plekje is er te bekennen. Zware donkergroene wouden met slechts hier en daar lichter getinte stukjes er tusschen, die in de achter liggende rijen overgaan in steeds donkerder en flauwer wordende kleuren, en ten slotte in zwartblauw eindigen, ziet men overal, waar men den blik heen wendt. Denkt men zich hiervóór een zacht gerimpeld smaragdgroen watervlak, met een strakke, helder blauwe lucht er boven, en het geheel badend in een stroom van warm zonlicht, dan kan men zich wellicht eenig denkbeeld vormen van het fraaie gezicht, dat wij veel te kort naar onzen zin mochten genieten.

En nu ik met een enkel woord heb getracht den indruk weer te geven, door het natuurschoon der Emmahaven op mijn geest teweeg gebracht, vraag ik een oogenblik de aandacht voor de practische zijde van het werk van waterbouwkunde en spoorwegaanleg, dat tot stand gebracht is op een smalle strook gronds.

Die strook is, evenals zooveel onzer hollandsche weidevelden, in letterlijken zin ontwoekerd aan de baren; hij moest verkregen worden door aanplemping met grond van den hoogen uit zee opstekenden bergwand daar tegenaan.

In de Emmahaven, bevinden zich vier steigers, gelegen voor de hangars *A*, *B*, *C* en *D*, zooals op de hierbij gaande schetsteekening is aangegeven.

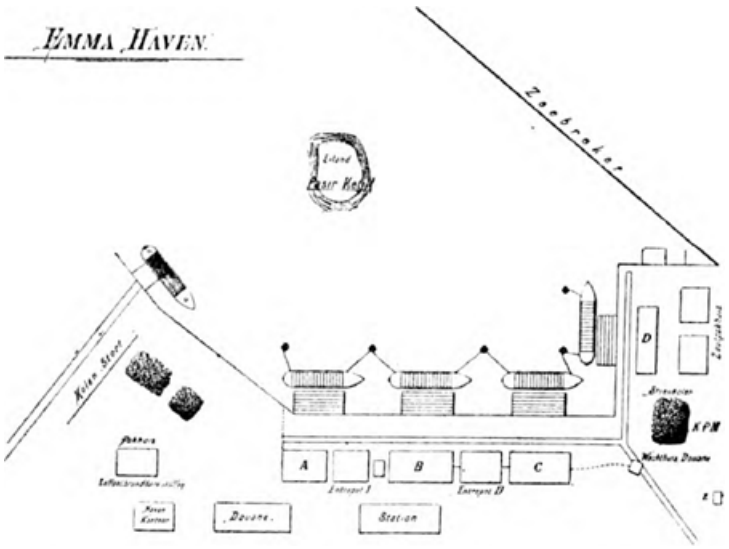

Tusschen deze hangars zijn twee entrepots gebouwd en een weinig verderop een pakhuis voor zelfontbrandbare stoffen. Achter hangar *D* staan twee pakhuizen voor den opslag van zout, en tusschen hangar *B* en het entrepot is een visitatieloods voor de in- en uitvoerrechten, die men naar het station gaande moet passeeren, daar het geheel door een ijzerdraadversperring is afgesloten. Vóór deze loods vindt men het stationsgebouw, dat niet uitmunt

door de fraaiheid en netheid, welke de stations op Java, wel te verstaan die van den Staatsspoorweg, kenmerkt.

Naast het station is het kantoor van de administratie der douanen.

Eenige passen van daar ligt het Havenkantoor, telefonisch verbonden met dat te Padang en met den lichtopzichter, tevens uitkijk te Soengei Bramie.

Op een kleine open vlakte tusschen het Havenkantoor en de zoogenoemde 'Kolenstort'-inrichting, zijn tijdelijke bamboezen loodsen opgeslagen met zinken dakbedekking, ter voorloopige berging der Ombiliën kolen, die van daar, op kleine open spoorwegwagens tot voor het schip gebracht en daar gelost kunnen worden; de kolen kunnen ook direct van de hoop in daarvoor bestemde groote prauwen langszijde der stoomers worden gebracht.

Voor de *Prinses Marie* stond een gansche trein dier kolenwagentjes gereed.

Geheel aan de andere zijde van de haven, ver achter de zoutpakhuizen, heeft men een soort hospitaaltje gebouwd, bestemd voor de opname van eventueele lijders aan cholera of andere besmettelijke ziekten.

Op eenigen afstand van steiger *A* is een nieuwe kolensteiger nagenoeg gereed; hij ligt onder den kolenstort, waarlangs de kolen uit het in de nabijheid gelegen enorme kolenpakhuis worden aangevoerd.

Midden in de kom der Emmahaven ligt het eilandje Poeloe Pasir Ketjil, dat gebezigd wordt als sleephelling

voor de prauwen der Staatsspoorwegen, die voor het kolenladen worden gebezigd; op het eilandje is tevens een kleine scheepstimmerwerf. Ofschoon het voor dit doeleinde dus zijn nut heeft, kan niet anders gezegd worden dan dat Poeloe Pasir Ketjil voor de vaart in de Emmahaven erg in den weg ligt.

In de Emmahaven wordt geen gebruik gemaakt van hijschkranen, zooals te Tandjong Priok en elders; de aangebrachte goederen worden uit het schip per steekwagen direct naar de hangars vervoerd.

De reden hiervoor is, dat de kranen in de Emmahaven het schip toch niet bereiken kunnen; de goederen moeten dus uit de boot eerst op den wal gebracht worden, en kunnen even vlug door koelies worden vervoerd tot aan de hangars; de kranen, die er zijn, kunnen nog geen 2000 kilo's verplaatsen.

Achter de zoutpakhuizen zijn de zoogenaamde steengroeven, waar, door middel van dynamiet, groote blokken graniet, benoodigd bij den bouw van verschillende werken, worden losgemaakt.

Tegen de glooiing van den bergketen, die de Emmahaven omringt, staan de woningen der geëmployeerden van de in- en uitvoerrechten, en van andere aldaar werkzame beambten, en recht tegenover het station verrijst een pittoresk ijzeren gebouw, waarin de kantoren der ‘Scheepsagentuur voorheen J. DAENDELS en C^{o}.’, agenten der diverse stoomvaartmaatschappijen, gevestigd zijn.

Voortreffelijk drinkwater wordt door een buizenleiding

uit een waterreservoir in het gebergte aangevoerd naar de haven; aan de steigers kunnen de buizen door een kraan worden geopend, en dus op gemakkelijke wijze in de behoeften der schepen worden voorzien.

Al deze bijzonderheden som ik op ten einde eenig denkbeeld te geven van wat ook hier is tot stand gekomen.

Het is alles niet zoo mooi en comfortabel als op Java, verre van daar; maar het is vooreerst ook lang zoo kostbaar niet. En zoo wat men in de Emmahaven en op de spoorlijn naar Padang ziet, niet zoo sierlijk, zoo afgewerkt en zoo net is, als wat te Tandjong Priok en elders op Java's Noordkust tot stand kwam; als alles op de Padang-kust een, men zou zeggen, slechts semi-temporair karakter draagt, - dan is dit, omdat de heer IJZERMAN, roeiende met de riemen waarover hij beschikte, bij alle constructies in de eerste plaats heeft gedacht aan hetgeen noodig was voor de verwezenlijking der grondgedachte van het geheel: de exploitatie der Ombiliën kolenvelden.

Het verder goederenverkeer, evenals het reizigerstransport, is slechts een zaak van ondergeschikt belang.

Padang, de hoofdplaats van Sumatra's Westkust en de residentie van een Gouverneur maakt op den Hollander van Java een zeer bizonderen indruk. De wegen zijn er voortreffelijk, breed aangelegd en effen als kolfbanen; of het ligt aan den grond of aan de grint, zou ik niet durven zeggen, maar zeker is het dat de wegen van Padang het ver winnen van die te Batavia.

Practisch is ook de samenstelling der woningen, op palen gebouwd, hoog uit den grond, met houten wanden en atappen daken; - doch fraai is anders! De schilderachtige uitzichten van het wandelstrand op de omliggende eilanden en de hooge boschrijke heuvelen in de onmiddellijke omgeving, waardoor het klimaat te Padang aanmerkelijk gezonder en aangenamer is, dan dat op de kust van Java, doet menigeen aan een plaatsing ter kust van Sumatra de voorkeur geven.

De namiddag-trein bracht tegen half vijf de passagiers der *Marie*, die een kijkje te Padang waren gaan nemen, aan de haven terug; vrienden en bekenden - wie die vele jaren in Indië werkte, vindt ze niet op bijna elke plaats van beteekenis? - brachten sommigen terug; het aantal passagiers werd met enkele vermeerderd.

En voort ging het, onder hartelijke groeten van en naar de kade, de laatste havenplaats van Nederlandsch Indië uit, het groote traject op naar Aden, dat tusschen Mei en October voor de route Batavia - Aden van de 103° O.L. tot de 57° O.L. bezuiden de linie loopt.....

Ofschoon wij volgens alle menschelijke berekening goed weêr te gemoet gingen, was al heel spoedig na het vertrek van Padang 't blaadje gekeerd; veel deining, hooge zee, wind en regen, de laatste vooral.

Ik kan de eerste zes, zeven dagen, die wij met dit on-

aangename weêr bezuiden de linie opstoomden, stilzwijgend voorbijgaan; iedereen was landeriger, dan op het land; natuurlijk waren er zeezieken, zoo heeren als dames; het was benauwend te zien, hoe sommige kinderen als 't ware beproefden hun voetzooltjes binnendoor naar boven te werken. *Kasian!*

De nieuwe maan - *n'en déplaise* den ontkenners van den invloed der maan op het weder - bracht ons de zon, met blauwe luchten, 's avonds met prachtigen sterrenhemel, den schoonsten melkweg en het aangenaamste briesje.

Slechts de deining bleef. De ontzaglijke watermassa eens in beweging, liet zich zoo gauw niet kalmeeren; groote stukken leikleurig water rezen voor den boeg omhoog, en, dalend, lieten zij de *Marie* met den neus in een watervallei duiken, tot ze een oogenblik later weer omhoog werd getild door een anderen waterberg.

Nu en dan, bij harde windvlagen, was alles op de wijde zee wit van schuim, rumoerig en wild; dan gierde de wind door de kleine stores van de rookkamer, als in een boerenschouw op een hollandschen najaarsdag. Het was een voortdurend ongeregeld gewriemel en gewoel in het water.

Zóó ging het vrij langzaam verder, den wind op den kop, en een voortdurend diep buigen der *Prinses Marie*, die het voor zulk een aanzienlijke dame veel te hoog nam met de beleefdheid, en met een heel gewone neiging voor Neptunus best had kunnen volstaan!

Met vrij sterken stroom tegen, kwamen wij dus aanvan-

kelijk maar matigjes vooruit, - wat de stemming niet prettiger maakte. Wel gelukkig, dat nu en dan een jonge nederlandsche zangeres, die medepassagierde, haar lieflijke en goed geoefende stem in het salon liet hooren, en haar zuster, een niet minder verdienstelijke musicienne, met bijzondere virtuositeit de piano bespeelde.

Ook anderen, die, zij het als dilettanten, den dienst der muzen beoefenden, gaven hun talent ten beste, en dit hielp ons door menig uur van die kleurlooze verveling, welke men bij druilig, buiig, onhebbelijk weêr nergens dieper ondervindt, dan als werkeloos passagier aan boord van een schip.

De nieuwe maan - neen, zegt de commandant Hubert, de maan heeft op het weêr *geen* invloed - de nieuwe maan bracht, zooals ik reeds schreef, beter weêr, althans vergezelde het; de deining verminderde, de lucht helderde op, de zelfs in Indië ter zee onmisbare zonneschijn vervroolijkte de nu gemoedelijk eentonige watervlakte. Mooie zonsondergangen met van het felste rood tot de teêrste rose nuances; schilderijtjes van het eigen scheepstuig, zwart onder het gele licht der maan; vale, laag drijvende wolken, als reuzenvleêrmuizen zacht heenstrijkend over het schip; fijn lichtgrijs opblinkende morgenstonden aan een horizon vol grillige waterdampfiguren in opstekend gebogen lijnen, als in een groote uitdrukking van verwondering over den ontwakenden dag; - alles in een stroom

van lauwe, zwoele tropenlucht. De eenige stoffeering van het eindeloos schijnende zeevlak vormen wij: de *Prinses Marie; wij* alleen vertegenwoordigen hier boven water al wat het leven heet en daaruit voortkomt. En al wat de menschengeest uitvond, van het eenvoudig windzeil tot het electrisch licht is vertegenwoordigd in dit kort bestek, dat zich met dwingende kracht en overheerschend geluid door den Oceaan schroeft.

Philosofen verwijten den mensch, dat hij, steeds naar het een of ander wenschend, het doel nauwelijks heeft bereikt, of hij verlangt naar iets anders, zoodat hij eigenlijk het leven doorbrengt, voortdurend hakend naar wat hij het meeste vreest: het einde.

Welnu, goed! Laat ons allen zoo dwaas zijn met te verlangen naar de nadering van onzen dood, - wij zullen, dat wetende, niet ophouden te wenschen. Wat wij, passagiers van de *Prinses Marie* wenschen tijdens den overtocht van den Indischen Oceaan is precies wat, zoolang deze vaart bestaat, door alle van Indië komende passagiers is gewenscht en ten allen tijde zal worden gewenscht: wij verlangen naar Aden. Niet om Aden zelf, *bewahre!* maar omdat wij iets anders willen zien, dan water en lucht; maar omdat de mensch zóó op afwisseling is gesteld, dat hij het zelfs met een talrijke en aangename omgeving en bij een comfortabel interieur, niet kan uithouden zonder variatie in zijn omgeving.

Wij *weten*, dat wij tusschen de Malediven en den Chagos

Archipel zijn doorgestoomd, maar de afstanden zijn zoo groot en de eilanden zoo laag, dat wij er niets van konden bespeuren.

Als van het allergrootst gewicht houdt het iedereen bezig: wanneer zullen wij Aden bereiken? Men rekent het uit naar het nog af te leggen aantal mijlen; men gaat er kleine weddenschappen op aan; men zit te pikir'en voor de kaart in het rooksalon, waarop dagelijks de elk etmaal doorloopen afstand wordt aangeteekend, - het zou voor een vreemde zijn als gold het een tocht naar het beloofde land.

En wij hebben het toch zoo goed aan boord der *Prinses Marie;* en te Aden...., wel, niemand is op 't moment zelfs ook maar van plan er aan den wal te gaan.

A propos van de behandeling en voeding aan boord, geen enkele klacht; het is er alles goed en in overvloed, wat niet altijd behoeft te beletten, dat er op zulk een reis wordt gemopperd; dit komt ook wel voor, doch meer van den kant van personen, die *naar* Indië *gaan*, dan van hen, die repatriëeren.

En dat is te opmerkelijker, wijl de laatsten het over 't algemeen vrij wat beter gewoon zijn, dan de eersten. Zij, die van Indië naar Nederland terugkeeren als passagiers 1e klasse, hebben in de tropen meestal ruime, vaak aanzienlijke inkomsten genoten, en, bij gebrek aan hooger genot, groote eischen gesteld aan het materiëele leven. Te beginnen met de ontbijttafel, is hun disch steeds voorzien geweest van velerlei gerechten; niets op dit gebied

en op dat van wijnen en andere dranken is hun vreemd.

Neemt men daarbij in aanmerking, dat hun digestievermogen er na een langdurig 'wandelen onder de palmen' meestal niet op verbeterd is, - dan is het opmerkelijk, hoe tevreden zij zijn met het goede, hoe gaarne zij daarover met een woord van lof spreken tegen den commandant en den administrateur.

Vaak, daarentegen, hoort men klachten van uit Nederland gaande passagiers, uit wier positie en maatschappelijke omstandigheden men met zekerheid kan afleiden, dat zij het 'tehuis' maar zeer povertjes gewoon zijn geweest; dat zij van den rijkdom en verscheidenheid, hun aan boord geboden, zeker de grootste helft niet dan bij name kennen, en zelfs dàt niet? *Glissons mortels*, *n'appuyons pas!*

Eindelijk is de groote Indische Oceaan achter den rug. Ver aan den horizon, duikt flauw een zwarte streep op, die zich scherper en scherper afteekent, hoog, steil neergaande aan de eene zijde, als het begin van een reuzentrap.

Het is de beruchte uithoek van het zwarte werelddeel: Kaap Gardafui, dien wij in den avond moeten omvaren. Ik zie passagiers met onheilspellende gezichten; zij zeggen, dat het dáár zoo kan 'spoken'; dat dit het 'gevaarlijkste eindje' is van de heele reis; nu, het zal wel waar zijn, want de commandant is weêr niet aan tafel; doch zóóveel is zeker, dat het ditmaal een gemoedelijk gangetje gaat,

en men in den na-avond in een gemakkelijken rotan-stoel onder het genot van een sigaar en een grogje, het bij het heldere maanlicht mooi uitkomende hoogland, kalm kan bewonderen, zonder noemenswaarden last van slingeren of stampen door den stoomer.

***

Was eerst bijna niemand van plan te Aden een kijkje te gaan nemen, - bij het zien van den wal konden velen den lust niet weêrstaan.

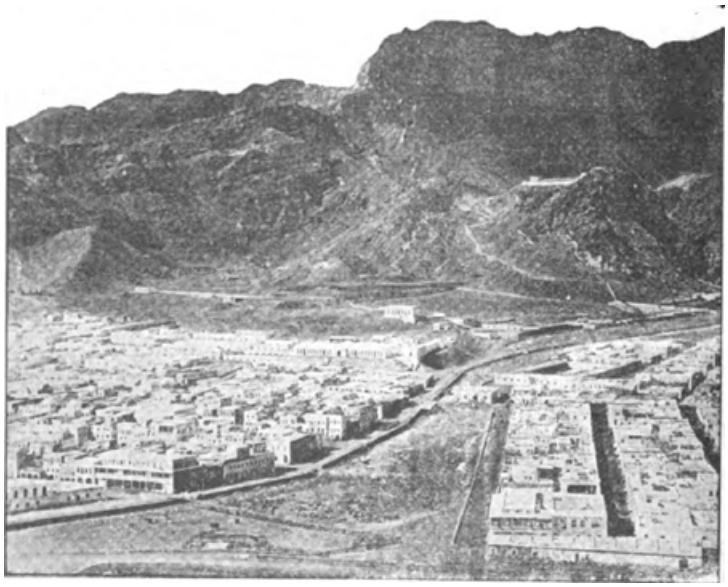

Aden van de reede gezien.

Den 14^{den} Juli vroeg in den morgen kwam het plaatsje, dat als een zwaluwennest tegen de rotsen ligt, in het zicht; spoedig waren wij in staat de hoogst eigenaardige vestiging van nabij te bezien.

Een boogvormige verzameling naakte, grijze rotsen, met grillig neêrgeworpen groepjes witte, gele en roode huizen tegen de helling; daartusschen gladde kronkelende strepen, de wegen aanwijzend; zóó is de aanblik van Aden. Het ziet er alles netjes en lief uit op een afstand; men gaat zich al onwillekeurig voorbereiden op een verstoring der illusie, tegen den tijd, dat men aan wal zal stappen.

Langzaam voortstoomend in de baai, genoten wij geruimen tijd van den keurigen aanblik, een werkelijke oase voor het oog in de woestijn van water en lucht, waarin wij 13 dagen lang geleefd hadden. Mochten wij er misschien *nog* aan twijfelen, dat wij Aden voor ons zagen, - die twijfel werd weggenomen door de traditioneele negertjes, die bij dozijnen ons in hun kleine bootjes bestormden en omsingelden en een oorverdoovend concert van scherpe keelklanken aanvingen. Zwaaiend met hun zwarte lichamen en met grijnzende gezichten naar ons opkijkend, waarin tanden en oogwit hel opplekten, riepen zij in hun bargoensch hun begeerte naar zilvergeld uit (kopergeld werpen zij met verachting van zich), en enkelen schroomden zelfs niet, hun weinige kennis van onze moedertaal te luchten met een: ‘Één gulden allemaal! Één gulden allemaal!’ Raar volk, die negertjes met hun zwarte, roestkleurige en

somtijds vuilgrijze kroeskoppen, die uitsluitend van bedelarij leven, en een groot deel van den dag in het water doorbrengen, zwemmend en naar geld duikend om ieder schip heen, dat voor Aden het anker laat vallen. Wat ons, indisch-gasten het meest opviel, was hun goede bekendheid met de engelsche taal, die allen, tot zelfs de kinderen, vrij vloeiend, zij 't ook krom, spreken.

Het arabische volk schijnt trouwens over het algemeen leerzamer en intelligenter te zijn dan onze Inlanders; het is in allen geval veel actiever. Met hun gekrijsch en gehuil, dat ons aan kalmere tonen gewend indisch gehoorvlies anders op den duur onaangenaam zou hebben aangedaan, kortten de kereltjes ons nu den tijd, dien onze stoomer noodig had om op een geschikt plaatsje voor anker te komen, en gaven zij aan het ongeduld, om eindelijk weêr eens den voet op vasten bodem te zetten, een zeer te stade komende afleiding. Eindelijk lagen wij stil en vleide een bootje zich aan stuurboordszij tegen zijn grooten broêr, meteen een arabischen gids loozend, die snel de valreep opklom, en ons in levendige bewoordingen zijn diensten aanbood, zichzelf aanprijzend met verscheiden certificaten. Wij vertrouwden ons toe aan de riemen van een viertal roetkleurige roeiers en werden in korten tijd en tegen een billijke *fare* (four anna's de man of ¼ rupee = *f* 0.21) aan wal gezet. Een eigenaardig heer, die gids, met zijn smal, geelzwart, verstandig gezicht, het witte mutsje op den kroeskop, den om den hals gewikkelden geelzijden foulard,

het smerige witte buis en de korte, bont gekleurde sarong. Altijd was hij in beweging, steeds doorpratend, en het bleek ons spoedig, dat wij het met hem goed getroffen hadden, want hij was wèl onderricht van al hetgeen Aden den vreemdeling merkwaardigs kon bieden. In den loop van den korten tijd, dien wij in de stad doorbrachten (er was ons slechts drie uur 'passagieren' toegestaan) onthaalde hij ons op vloeiend Fransch, Engelsch en Italiaansch, welke talen hij ook beweerde te kunnen schrijven, hoewel hij nimmer de school bezocht had. Wij vernamen ook, dat hij getrouwd was en zich met één vrouw tevreden stelde, want, hoewel hij het betalen kon, liet de door den Koran toegestane vrijheid hem koud; immers die ééne vrouw hield van hem, en dat was hem voldoende!

Het bedelen en de negotiegeest zit er bij de adensche bevolking ingeroest. Onze roerganger, een kleine nikkerjongen, zat ons den heelen tocht met uitgestrekte hand en een allererbarmelijkst gezicht te vertellen, dat hij geen vader en geen moeder had, (wat ons later het geval bleek te zijn met minstens 50% van de adensche jeugd!), dat hij niets te kauwen had, dat hij zoo graag een rupee wilde hebben, enz! Pas waren wij aan wal gesprongen, of ons bestormde een bende zwarte schreeuwende kerels, die ons hun rupees ter inwisseling (3 voor een rijksdaalder), hun voertuigen ter vervoer (wij betaalden voor 2 uur rijden 3.50 rupee) en hun diensten als gids aanboden (een

gids, zelfs voor een groot gezelschap is met 1.5 rupee ruim betaald). Welk een aankomst! Dan, heilig Indië!

Maar één groot voordeel is er voor den vreemdeling aan die brutale indringerigheid der Arabieren verbonden, want hoe zou men in drie uren tijds geheel Aden kunnen zien, als men eerst naar gids en voertuig moest *zoeken?* Vrijwel *bingoeng* van al die herrie, stonden wij daar op een groot, gloeiend heet zandplein, met een halven cirkel van schelwitte huizen en wanhopig grijze rotsgevaarten voor ons, en omringd door bedelaars, koetsiers, winkelbedienden en een groot aantal ruime, witgekapte tentwagens, getrokken door groote, waarschijnlijk australische paarden, die een witten kap over den kop dragen, zonder welken de arme dieren het in de brandende hitte zouden afleggen. Door in zulk een vehikel te stappen ontsloegen wij ons van het lastige gezelschap, en in flinken draf ging het linksaf tusschen het strand en een lange rij bazars door, welke geopend wordt door de *Bank of Aden*, een groot, leelijk geel gekleurd gebouw van drie verdiepingen met talrijke raampjes en poortjes. Nu ving ons eigenlijk uitstapje aan, dat wij niet licht zullen vergeten. In bonte afwisseling een reeks van de vreemdsoortigste indrukken, die in snelle opeenvolging voor onze oogen voorbij dansten, onzen geest voortdurend bezighielden, ons de groote hitte, die vooral na een zeereis zoo geweldig opvalt, minder deden gevoelen. Vreemder aanblik dan die europeesch-arabische woestijnstad kan men zich moeilijk denken. Overal de

donkerbruine en grijze rotsen, hun hoekige ruggen en scherpe spitsen boven de huizengroepen verheffend. Nergens in de benedenstad wat frisch, het oog verkwikkend groen; gele en grauwgroene plekjes mos, het eenige plantaardige voortbrengsel hier inheemsch, als tegen de rotshellingen aangeplakt, dragen er nog meer toe bij om de armoede aan plantenleven in deze misdeelde streken in het oog te doen springen.

Aan den voet en op de hellingen van deze rotsmassa's de huizen in groepjes verspreid, grootendeels in den eigenaardigen moorschen trant gebouwd met platte daken, en talrijke poortjes en venstertjes. Het europeesche gedeelte, het *Weltevreden* van Aden, dat men bij de aankomst aan zijn rechterhand ziet, heeft een roode pannen bedekking en is geheel bruin geverfd.

De *City* daarentegen, die men dadelijk bij de aankomst binnentreedt, is wit en geel geverfd, en grootendeels met *atap* gedekt. Hier vindt men de engelsche kantoren, de groote toko's, de hotels, de fabrieken, de scholen, de magazijnen, de kerkhoven, de ziekehuizen enz. Het is de *business*-wijk bij uitnemendheid van de stad, waarin op de glinsterende wegen, langs het strand en tusschen de rotsen, gemarkeerd door witte steenblokken (omdat Aden uit *pleinen* en huizen bestaat), de tentwagens en *buggy's* voortdurend af en aan ratelen, waarop de onbehagelijke kameelen met hun vel-over-been schonken kalm en gemoedelijk voortscharrelen, met een zwaren last tusschen

de bulten, een waterkar achter zich, of een gitzwarten drijver op den rug, in de verte een zwarte vlek boven een grijsbruine hoekige figuur in het verblindende wit; menschen en dieren in een gemoedelijk *mêlée* langs den weg. Troepen schapen met zwarte koppen, ezeltjes, beladen met grint- en waterzakken, kameelen, waarvan er vele geheel alleen rondloopen, trekossen voor karren, clubjes geiten, die den weg versperren, - het scharrelt alles tusschen de wagens en voetgangers door, tot voortdurende ergernis der koetsiers, die den heelen weg over de vreeselijkste vloeken uitbraken, wat wij ten minste opmaakten, uit de hartstocht en woede, waarmeê zij hun onverstaanbare klanken uitstootten. De inlandsche bevolking is natuurlijk, zooals in alle plaatsen, die uitsluitend havens zijn, zeer gemengd; het hoofdbestanddeel vormen de Arabieren en de Bengali's, waarvan de eersten donkerder getint, breeder van gelaat en forscher gebouwd zijn.

Hoewel de warmte er veel grooter is dan in eenige indische stad, is het vertier levendiger; nooit ziet men er, zooals zelfs te Batavia, gedurende het warmste deel van den dag, geheel doodsche straten met slechts hier en daar een voortkruipenden inlander of een loom verder scharrelende kar. Er zit meer vuur en veerkracht in dit volk; zij slenteren niet, maar zij loopen snel, spreken druk en luid, winden zich om een kleinigheid geweldig op, en geneeren zich voor niemand en niets. Het is deze wereld van drukte en beweeglijkheid, die den oudgast het

meest verwondert, en hem veelal ergert, want de Arabier laat zich niet behandelen als de Javaan!

In een flink gangetje ging het langs het strand voort, en telkens hadden wij reden te over om ons te verwonderen over de energie en den praktischen geest der Engelschen, die in deze rotsmassa een flink gebouwde, krachtig versterkte en goed ingerichte stad als het ware hebben uitgehouwen, want alle huizen en gebouwen zijn er zonder onderscheid opgetrokken uit vierkante blokken graniet, van de rotsen afgeslagen. Vooral de kranige versterkingen trokken onze aandacht. Overal ziet men ze op en over de rotsen kronkelen, die stevige, bruingekleurde muren en wallen, welke wij op onzen toer herhaaldelijk door de smalle *gates* moesten passeeren. Bij elke *gate* ligt een wacht van militaire politie, bestaande uit groote, forsch gebouwde menschen, in korte gele broek en dito jas met een koppel om, waarop de letters A.P. (*Army Police*) gegraveerd staan, en een witten tulband met rooden punt op. De eerbied voor deze *inlandsche* politie zit er in Aden vrij wat beter in dan in onze koloniën. Dit bleek ons, toen wij een gevaarlijk punt van den weg, een *gate*, waar de weg een bocht maakt, langs moesten. Een enkele kreet van den agent, die op een honderd schreden van ons af op wacht stond, en onze drie wagens stonden als aan den weg genageld. Nadat men er zich van overtuigd had, dat er geen voertuig van den anderen kant aankwam, kon de tocht worden voortgezet.

Onze gids, die zijn ambt goed verstond, vestigde onze aandacht op verschillende gebouwen en inrichtingen, die onze belangstelling konden wekken. Zoo bijv. op die der quarantaine en de inrichting voor pokkenlijders, die op eilandjes, vèr van het strand, gelegen zijn, en ons een goeden dunk gaven van de hygiënische maatregelen van het engelsche bestuur in dit doodelijke land. De kerkhoven zijn er groot en overvol! Wij gingen er niet minder dan drie voorbij, één europeesch, doodeenvoudig maar netjes ingericht, zonder eenig monument, en afgesloten door een laag bruin ijzeren hek, één arabische begraafplaats tegen de rotshellingen aan, welker verwarde massa van witte ovenvormige zerken een eigenaardigen aanblik oplevert, en één Jodenkerkhof, dat in twee gedeelten is gescheiden, het ééne voor de europeesche, het andere voor de arabische Joden, en dat aangelegd moet zijn door een oostenrijkschen consul.

Op onzen weg, die naar de bekende *tanks* of watervergaarbakken van Aden moest leiden, zagen wij vóór de eerste groote bocht naar boven en naar het binnenland toe, nog de *boys*-school, een hoog geel gebouw met wanden van latwerk (er zijn vele huizen in Aden, denkelijk voor de luchtigheid, op deze zonderlinge wijze gebouwd), een ijsfabriek en een zoutfabriek, beiden vlak aan zee; de laatste zorgt ook voor de leverantie aan Aden van gedistilleerd water, die levensvraag voor de bevolking dezer dorre streken; verder een *pilgrim-house*, waar de vrome pelgrims,

die uit het binnenland komen, om zich te Aden voor Djedda in te schepen, waarschijnlijk verblijven; verschillende koelie-café's, waar de mindere man zich kan restaureeren; de 'Boom' van Aden, bestaande uit een verzameling groote pakhuizen; de loge der vrijmetselaren een eenvoudig, wit, grillig gebouwd huis, enz. enz.

Op het punt, waar de weg zich naar het binnenland buigt, geniet men een fraai gezicht op de verblindend helle huizengroepen beneden, met de breede, nette wegen er tusschen, de sombere rotsen er achter, de blauw groene haven er voor, waarin talrijke stoomers op hun anker dansen. Een ware serpentine is dit gedeelte van den weg, in talrijke bochten door de rood en bruin en witgeaderde rotsen heen, en naar de grootste poort in de *fortifications*, de *Gate of Aden* voerend. Hier begint de *Old Town*, die geopend wordt met de kazerne-gebouwen, welke zich over een groote, warme zandvlakte in al hun witte verlatenheid uitstrekken; geen levend wezen is er buiten te zien. Er moeten ongeveer 1050 Europeanen en 500 inboorlingen (*poendjawis*) liggen. Als men achterom naar boven kijkt, ziet men boven de *Gate* een andere, kleinere kazerne op de rotsen, nog iets warmer en akeliger dan de vorige, die ons met diep medelijden deed denken aan de ongelukkige Britsche verdedigers van het vaderland, die dáár in garnizoen liggen!

Na de kazerne kregen wij de gevangenis, die al bijzonder groot is, en dus in een dringende behoefte schijnt te voor-

zien! Het is een lang gebouw in roodbruin graniet met een plat dak, dat over de geheele lengte en breedte voorzien is van een opstaanden rand, met talrijke schietgaten! Een tweede gezellige indruk voor de nikkertjes! En wij krijgen een goede dunk meer van de maatregelen der Engelschen, ter bewaring van de orde en rust in hun bezitting.

Kettinggangers schijnen een artikel te zijn, waarvan wij in ons Indië het monopolie niet bezitten. Althans wij passeerden voor de gevangenis een mestwagen, voortgetrokken door inboorlingen, die met kettingen aan de kar waren vastgemaakt.

Nog korten tijd slechts reden wij tusschen europeesche gebouwen door, en bevonden ons spoedig daarna in de inlandsche buurt, die zeer regelmatig in secties en straten verdeeld is. Hier heerschte eerst recht een arabische drukte. Schreeuwend en gesticuleerend trokken ons troepjes mannen voorbij, bijna allen met een rotan gewapend, die een onafscheidelijk metgezel schijnt te zijn van den inboorling alhier; ongesluierde, d.w.z. arme vrouwen en dicht gesluierde, d.w.z. aanzienlijke dames kwamen wij nu in grooteren getale tegen. Tentwagens, de eenige soort voertuigen van Aden, kameelen, ezels en ossen, de last- en trekdieren der bevolking, geiten en schapen, haar voornaamste slachtdieren, gingen ons ook hier weer in gansche troepen voorbij. Daartusschen, hier en daar, de politie-agenten, groote, krachtige, van wapenstokken voorziene mannen.

De warong's en toko's in deze buurt, met troepen halfnaakte leêgloopers en koelies voor de meeste, neêrliggend op den grond, zien er smerig en armoedig uit. Dan hebben de Chineezen bij ons beter slag van uitstallen! De artikelen, dooreen gesmeten, uitgestald op een verhevenheid, midden in het kleine krot, noodigen den vreemdeling volstrekt niet door hun aanblik tot koopen uit.

Hier en daar tusschen dit vuil mengelmoes van menschen en koopwaar, ziet men een grootere, iets nettere woning, waarvan het bovengedeelte wanden van latwerk heeft, die blijkbaar aan een welgesteld man toebehoort, want vóór de deur buiten de voorgalerij staat een bank met een paar kussens en op die bank ligt een goed gekleed Arabier, met de voorname gele kleur op de wangen, rustig en *du haut de sa grandeur* neêrziend op het gewoel om hem heen. Door een toeval waren wij in de gelegenheid twee dezer woningen binnen te gaan. Een van ons gezelschap, die zich een verzameling arabische wapens wenschte aan te schaffen, had onzen gids naar een goed adres voor dat artikel gevraagd, waarop deze vertelde, dat de verkoop van wapens in Aden, evenals bij ons te Atjeh bij de wet verboden is, doch dat waarschijnlijk de egyptische consul, of diens broeder, die te zamen het consulaat vormen van dat rijk, wapens bezaten, die zij misschien geneigd zouden zijn af te staan.

De consul was te spreken en wij volgden onzen gids

in een kale, naakte binnengalerij en daarna (de overgang was bijzonder vreemd) in een rijk gestoffeerd vertrek. De vloer was bedekt met bonte smirnasche tapijten, waarop een halve cirkel van geborduurde kussens lag. In het midden stonden drie groote prachtpijpen van zwart hout met in- en opgelegd zilver en koperen voet, die - het zij in het voorbijgaan vermeld - 70 rupees, of ruim *f* 56 per stuk kosten. Aan deze pijpen waren lange slangen verbonden en aan het uiteinde van deze slangen lagen op de kussens drie rijkgekleede Arabieren, met zwarte ringbaardjes onder de volle gezichten, onverschillig te rooken. Door de vensters, in moorschen trant van gekleurd glas gemaakt, stroomde een zacht licht naar binnen en dit droeg er het zijne toe bij om het geheel tot een prentje uit de Duizend-en-Een Nacht te maken. Onze man van de wapens, die veel gereisd had, nam beleefd zijn hoed af, wat ons, Indische menschen, eenige moeite en als 't ware een overwinning op ons zelf kostte. Moet men dan zijn hoed afnemen voor ‘zoo'n smerigen’ Arabier!... Wij werden voor onze beleefdheid beloond met een kranig *dédain* der drie heeren, die kalm bleven liggen rooken, en ons verzekerden, dat zij geen wapens verkochten. Dan naar den broêr des consuls! Een naakte binnengalerij door, een smal donker trapje op, en wij stonden voor het *salon* van den broeder des consuls.

Het was een ruim vertrek, ongeveer driemaal zoo lang als breed Aan den éénen kant een halve cirkel van vuil-

witte kussens met een tafeltje en een bank er tusschen, waarop een *kawka* stond, die in niets verschilde van de drie pijpen, die wij vroeger gezien hadden. Aan het uiteinde van den slang lag een Arabier, gekleed in een vuilen borstrok, een korten sarong en een wit mutsje; hij was de tweede in het consulaat van Egypte, de broeder des consuls.

Achter hem hing een stilstaande regulator, vóór hem een kooi met een kanarievogel. Hier en daar stond een verveloos tafeltje tegen den wand. Aan den anderen kant een rommelige schrijftafel, met een grooten gevlekten spiegel er achter. Aan den éénen wand een ruwe schets van een arabischen kop, waarschijnlijk een conterfeitsel van den vorigen egyptischen sultan. Iets verder een koppel revolvers in goeden staat. Daartegenover een keurig landschapje in vergulden lijst. Ziedaar de stoffage van het vrij smerige vertrek, waar wij binnentraden.

De heer des huizes verzocht ons plaats te nemen op de vuile kussens, bood ons allen een trekje aan uit zijn pijp, wat bij de arabische gastvrijheid schijnt te behooren, en kwam met een paar *golloks*'s aandragen, die onzen reisgenoot echter te duur toeschenen, waarom wij den broeder des consuls weer een *good morning* toewenschten en ons op weg begaven naar de *tanks*. Spoedig klonk het 'halt!' en stonden wij voor een soort *entrée* naar het rotsgebergte. Het was een poort van latwerk, waardoor zich een kale slingerplant heenkrulde, voor een plantsoentje van arm-

zalige boompjes. Vóór de poort stond een staak met een groot bord er aan, waarop geschreven was, dat men uitdrukkelijk verzocht werd hier geen bloemen te plukken! Een groot kanon, zonder affuit, ligt er naast, als om aan dat bevel kracht bij te zetten. Links en rechts op de poort staan Engelands kroonspreuken te lezen: *Hony soit qui mal y pense*, wat, in verband met het voorgaande, ook al erg parodistisch klinkt, en *Dieu et mon Droit....* bovendien de jaartallen 1873-1893. Volgens onzen gids waren enkelen der *tanks* reeds door koning Salomo gemaakt, wat wij echter zoo vrij waren te betwijfelen! Het zijn groote, in de rotsen uitgehouwen, gedeeltelijk gemetselde bakken, waarvan de grootste een inhoud heeft van 4½ millioen *gallon*, of 18 millioen liter. Deze en verscheidene andere bevatten toen geen water; onze gids vertelde ons, dat er in drie jaren te Aden geen droppel regen gevallen was! Het bezichtigen der *tanks* is een ondankbaar werk, daar zij alle eender zijn, zoodat de moeite van het voortdurend trappenklimmen in de brandende hitte niet beloond wordt. Bij een dezer *tanks* staat een vijftal boomen, een soort van *gutta percha*, de eenige in geheel Aden, die den doorstoofden reiziger hun verkwikkelijke schaduw bieden. Na het bezichtigen der *tanks* restte ons geen tijd meer, om een toertje door de europeesche wijk te maken; wij keerden langs een omweg naar het havenhoofd terug, gingen daarbij door een langen, donkeren tunnel, spaarzaam verlicht door enkele petroleumlampen,

waarin geen eind scheen te komen aan het gekrijsch en gebrul van onze koetsiers, ten einde de voertuigen, die van den anderen kant kwamen, te waarschuwen, en waarvoor wij hun ieder een halve rupee extra moesten betalen; zeker voor de doorgestane angst en vreeze!

Spoedig bereikten wij de *City* en waren een kwartier daarna weder aan boord.

Ik raad een ieder, die de lange zeereis naar patria moet doen, ten sterkste aan, om gebruik te maken van dit eigenaardige intermezzo, dat het verplichte kolenladen den passagiers biedt.

Profitez-en!

Een nieuw gedeelte der reis vangt nu aan. Het is, als wij vertrekken, twaalf uren in den middag en de bel in het salon wordt geluid voor de lunch. Van het dek zijn de donkere kooplieden, met hun van goud-borduursel overladen tafelkleeden, hun fraaie ivoren olifantjes en hun hoogkleurige kussen-overtrekken van geborduurde zijde, verdwenen; achtergebleven op het dek is een dikke laag kolenstof.

Janmaat rukt aan met de groote brandspuitslang en terwijl de passagiers zich naar beneden haasten, spoelt hij met stroomen water en schrobt met kracht van bezems den boel weêr schoon.

Wij gaan de Roode Zee in; de Roode Zee met haar klassiek religieuse geschiedenis, haar profusie van naakte

rotsblokken, zelfs twaalf op één rei - de Apostelen - en haar reputatie van onuitstaanbare hitte.

Slechts één dag hebben wij van die hitte hinder gehad; de thermometer wees toen in de schaduw 95° Fahrenheit; de wind sloeg gloeiende brokken lucht over het dek; iedereen was uit z'n humeur, en ik mopperde over het bij zulk weêr te spaarzaam gebruik van ijs, dat *baren* wellicht niet hinderen zal, maar voor bataviasche menschen, aan een ruim gebruik van ijs sedert jaren gewoon, onuitstaanbaar is.

Het veelvuldig zien van land - zij het dan ook slechts in den vorm van kale, onherbergzame rotsgevaarten - maakt overigens op de meesten een prettigen indruk. En dan, wat kleurenpracht in het water! Telkens als een watermassa, door de *Prinses Marie* verplaatst, opschiet tegen een golf, en omhoog stuift in myriaden atomen, valt daar het licht op der helle zonnestralen, en die straalbreking, het licht ontbindend, toovert op het water er onder, korte, maar prachtig heldere regenboogjes. Dit is ook wel eens elders zóó, maar in de Roode Zee viel het mij op, als mooi-helderder en veelvuldiger.

De hitte duurde gelukkig niet lang; de wind schoot om naar het noord-westen; wij stoomden er lustig tegen op met een temperatuur, waarbij het uitstekend te houden was.

En daar kwam, na eenige dagen, het onvergelijkelijk gezicht op Suez, den door allen lang verbeiden ingang

van het reuzenkanaal, den grooten toegang van Europa tot het verre Oosten.

Fijner, teêrder kleurenmengeling als in dien heerlijken ochtend opdoemde voor onze verbaasde oogen, laat zich niet denken

In licht, doorschijnend groen omringde ons de kalme zee, een golvenloos, even bewegend vlak; links voor den boeg de blinkend witte huizen der stad, met hier en daar donker loof er tusschen; recht vooruit de havenwerken, met zigzag opgaande lijnen van scheepsmasten en tuigage er boven; rechts, naast de bakens, die den toegang aanwijzen tot het kanaal, het dor woestijnland van Arabië, een andere zee, dichtbij meer krachtig crême, uitvloeiend naar den roodgouden horizon in bijna wit. En in dat vreemde licht, en bij die wonderlijke speling van tinten zonder één hoofdkleur, - alles keurig gepreciseerd, afgeteekend, tot in de verste verte, belijnd, bepaald tot in de kleinste vormen.

Een schilder van de nieuwere school, zooals die althans door sommigen wordt begrepen, vindt hier zijn gading niet; hier valt noch te werken met smeren en vegen, noch met schrille kleuren of valsch-paarse effecten; hier geeft de natuur elke scheeve opvatting een heerlijk démenti.

Langzaam stoomt de *Prinses Marie*, den loods voor de eerste etappe aan boord, het kanaal binnen, langs de nu in de hooger staande zon oogverblindende zandoevers.

Wat is hier gewerkt, sedert ik het kanaal in 1878 doorstoomde!

En wat werkt men hier nog!

Overal wordt zooveel mogelijk getracht het kanaal te verbreeden en daar, waar de vereischte breedte verkregen is, deze door beschoeiing te handhaven. Een leger werklieden, opzichters en ingenieurs is er voortdurend aan den arbeid; zij wonen in drijvende woningen van etappe tot etappe in het kanaal.

Uitstekend wordt gezorgd voor den dienst der kustverlichting. Waar de daarmede belaste beambten hun woningen hebben op den oever, daar heeft de volksgeest van het Westen zich niet verloochend; daar hebben de menschen, met God weet hoeveel geduld, zorg en moeite, aardige tuintjes aangelegd en slingerplanten gecultiveerd, die als zooveel oasissen in de groote hen omringende woestijn, het oog van den reiziger aangenaam treffen, een gunstig getuigenis afleggend voor den vreemden bewoner, die hier naast het practisch nuttige, ook *iets* brengt van het schoone en lieflijke, waarvoor de cynische en onverschillige Arabier nooit iets heeft gevoeld.

Als de duisternis valt, wordt het enorme electrische licht voor den boeg ontstoken; in groote bundels werpt het zijn wit, fantastisch schijnsel op de oevers, wintergezichten tooverend op de mullige zandvlakten met haar wollige oneffenheden, die telkens wegschietende sneeuweffecten geven in den bleeken, voortbewegenden glans.

Vèr achter een der hoeken doemt het licht op van een tegenlegger, hoog boven de heuvels. De *Prinses Marie*, hoezeer een flinken diepgang hebbend, kan zóó dicht onder den wal komen, dat de matrozen op 't land kunnen gaan om haar te meren Langzaam nadert, nog ver in de kromming, een reusachtige engelsche stoomer, óók met zijn gloeiend electrisch oog, waarin men niet zien kan, voor den boeg, en daar achter volgt er nog één en nog één, - tot wij Goddank eindelijk verder kunnen, want reizen per boot is niets, maar men moet aan den wal kunnen gaan of .... varen .....

Als de ochtend van den 20sten aanbreekt en ik door het patrijspoortje naar buiten kijk, zie ik... een wandelaar. Dat is me in lang niet gebeurd, en als ik aan dek kom, ligt daar vóór ons Port Saïd.

Doch het is niet meer het Port Saïd van zestien jaren geleden, toen het plaatsje nog heel klein en onooglijk was: met één straat, waarin één tingeltangel en eenige winkels hoofdzakelijk met allerlei helmhoeden en andere slechte en dure artikelen voor indische passagiers, maar... met 'n fraai en groot hotel, waar die passagiers een uitmuntend onderkomen vonden en waarvan de kleuren wapperden der nederlandsche vlag. Enkel dat monumentale gebouw herkende ik, maar .... PRINS HENDRIK is, helaas! al jaren dood; het groote gebouw, uit zijn middelen opgericht, is aan Engeland verkocht en thans een hospitaal.

Doch afgescheiden van deze laatste verandering, uit een nederlandsch oogpunt beschouwd, alles behalve een verbetering, is Port Saïd enorm vooruitgegaan en in omvang toegenomen. Welk een bedrijvigheid aan de kade! Militairen en zeelieden van allerlei natiën en in velerlei uniform; Arabieren, Bengaleezen, Perzen, Chineezen, - alles 'woelt en krioelt' er door een, op den wal en in tallooze roeibootjes met witte tentjes er boven; groote vierkante bakken vol steenkolen, door puffende stoomertjes opgesleept naar de mailbooten, zijn dicht bezet met afzichtelijk vuile sjouwers, even zwart van kleeren als van huid; uit de bakken, die reeds naast de stoomers liggen, klauteren zij snel omhoog, een zak vol van het 'zwarte goud' op den zwaar gespierden nek, of ze vliegen terug naar beneden om een nieuwen last te halen, - een bende baarlijke duivels gelijk!

Geen honderd meter van de kade gaan wij ten anker; het lijkt mij vreemd, dat de booten hier niet aan de kade komen, maar men - evenals te Aden en later zelfs te Genua - net als op bijna alle indische zeeplaatsen in een roeibootje naar den wal moet varen.

Men betaalt er te Port Saïd een halven franc voor per hoofd; men is er in twee minuten.

En nauwelijks zet men voet aan wal, of het lieve leven begint, ditmaal ook van den kant der europeesche winkeliers, meest Grieken en Italianen.

In een dooreengehaspel van allerlei talen tracht ieder-

een u in zijn winkel binnen te loodsen; zij schieten op u toe en spreken u aan op een manier, alsof ge sedert jaar en dag u plechtig hadt verbonden, niet te Port Saïd te komen zonder bij hen iets gekocht te hebben. 't Is of zij trachten met hun willen den reiziger te hypnotiseeren.

Op Zuid-europeesche wijze is alles, wat men hier heeft gebouwd, heel hoog opgetrokken, meest van uit Cyprus aangevoerden steen, maar ook vindt men hier een groot engelsch huis van ijzerconstructie, met lichte houten verbindingen.

Wat de publieke veiligheid aangaat, - daarvoor behoeft men niet meer de vrees te koesteren, die WERUMÉUS BUNING het reizend publiek inboezemde, toen hij in zijn ‘Met de Hollandsche mail naar Indië en terug’ den raad gaf te Port Saïd niet ‘dan in gezelschap en van een stevigen wandelstok voorzien’ uit te gaan.

Evenmin, ik zei het reeds, is Port Saïd meer een ‘onregelmatige verzameling van onaanzienlijke gebouwen’. Het heeft zelfs een fraai, aan twee zijden met aanzienlijke huizen bebouwd plein, met een muziek-kiosk in het midden, en, langs de allée, flink onderhouden, schaduwrijke boomen.

Maar opmerkelijk is het half afgewerkt karakter, dat Port Saïd's zuid-oostelijk deel kenmerkt; huizen, die bewoond worden zonder gereed te zijn; half opgetrokken muren, waar men het werk eenvoudig in den steek heeft gelaten, midden in den bouw.

De oorzaak hiervan moet hoofdzakelijk gezocht worden

in het feit, dat de ontwikkeling dezer plaats na 1892 onverwacht is gestremd. In dat jaar passeerden het grootst aantal schepen het kanaal; sedert nam dat af. Toch was die teruggang niet het ergste voor Port Saïd; de invoering op de stoomers van het electrisch licht gaf het den gevaarlijksten knak.

Zooals reeds uit de met nauwgezetheid bewerkte, uitvoerige beschrijving van BUNING blijkt, kwamen de meeste stoomers uit Europa laat in den namiddag te Port Saïd. ‘De ongeduldige walloopers’, zoo schreef hij in 1881, ‘zijn nu reeds dadelijk in de gelegenheid Port Saïd bij avond te zien’. Daarvan is thans maar zelden sprake; de boot legt aan, de electriciens met de enorme lamp komen aan boord, plaatsen het toestel voor den boeg, en verder gaat het 't kanaal in, zonder dat de passagiers hun vroegere excursies kunnen maken.

De café's-chantant zijn dan ook, voor zoover ik kon nagaan, geheel verdwenen, en de slag, aan het debiet van allerlei soort toegebracht, doet zich geducht gevoelen.

Kleinigheden van curieus maaksel vindt men nog wel bij de straatventers van Port Saïd - en die zijn talrijk - maar anders is alles deels uit Europa, waar men het beter en goedkooper heeft, deels van dezelfde herkomst als de bekende *barang Bombay*, welke men te Batavia goedkooper heeft en beter.

Ik rook nooit sigaretten, maar voor de liefhebbers is hier voortreffelijke turksche tabak te koop, wellicht het

eenigst betrouwbare artikel; goedkoop is ze niet; de prijs variëert tusschen de vijftien en zestig francs per kilogram. Alle waar is naar zijn geld!

De lange rij huizen tegenover de aanlegplaats, officiëele gebouwen, cafés, bankkantoren etc. kan men laten voor wat men er van heeft gezien van boord uit; dat doet iedereen als bij ingeving; men slaat dadelijk de *rue du Commerce* in, en marcheert, voortdurend door winkelbedienden aangeroepen, tusschen twee rijen meest vrij nette toko's en cafés door, tot de kinderen, zoo men er bij het gezelschap heeft, het dozijntje ezels bestijgen, dat er wordt rondgedreven om verhuurd te worden, waarachter dan de volwassenen, natuurlijk tot hun groot genoegen (!) kunnen aanwandelen.

Met vreugde zullen de meeste passagiers terugkeeren naar het comfortabel *home* van den stoomer; wel is het er nog erg vuil, want het steenkolen laden is pas afgeloopen, - *never mind*! het is er oneindig beter en *gemüthlicher* dan aan *dien* wal.

Een laatste blik op het kanaal, dat wij zijn uitgevaren, en waarmede wij afscheid hebben genomen van het eigenlijke Oosten, stemt mij eenigszins weemoedig. Ik denk aan een stukje geschiedenis, dat zich in onzen tijd heeft afgespeeld, de geschiedenis van den armen FERDINAND DE LESSEPS, *le grand Français;* den man van genie en initiatief; van breede denkbeelden en krachtig doorvoeren ondanks alle hindernissen; ik denk aan de villa in het

kanaal, thans bewoond door een voornaam Egyptenaar, waarin keizerin EUGENIE de opening bijwoonde van dit werk, dat de voornaamste verbinding is tusschen Europa en Indië.

Sic transit!

De geniale ontwerper en ondernemer had de gebreken zijner deugden: hij was een slecht administrateur; en hij werd ten val gebracht door het leger parasieten, dat in Frankrijk, meer nog dan elders, omziet naar en aast op alles, waarmêe het geld kan verplaatsen uit de zakken van anderen naar hun eigen zakken, en daartoe behoorde in de eerste plaats een reputatie als de toenmalige van FERDINAND DE LESSEPS.

De Middellandsche Zee!

Nu, zij was den eersten dag na Port Saïd niet zoo vriendelijk, als medio Juli van haar mocht verwacht worden. Maar mooi was ze toch; mooi, in een blauw blauw, dat men noch in den Oceaan, noch in de Roode Zee te zien krijgt; 't is of hier het water specifiek zwaarder is, dan wel de luchtdruk er op grooter, zooveel langzamer joempt het op in zijn golfslag. Schijn, natuurlijk, doch voor het oog gelijk aan wezen.

Veler hoop is Straat Messina bij dag te passeeren. Daar zijn er onder de passagiers, die reeds vier malen haar zijn doorgevaren en altijd bij nacht. Ditmaal zal het ook zoo zijn, althans wij gaan door de Straat bij avond. *All*

hands zijn aan dek; iedereen wil er toch iets van zien. Aan stuurboord doemt een schitterende illuminatie op; een lange rij langs de kustlijn en daarachter een menigte elkaar kruisende lijnen van licht. En de Europeaan, die vroeger een groote europeesche stad heeft bewoond, voelt daar iets voor, als hij na een veeljarig verblijf in Indië, naar Europa keert; dáár, in die zee van licht wonen menschen, die wel een andere taal spreken, dan hij; die andere zeden en gewoonten hebben, maar die toch wortelen in den grooten bodem van algemeene ontwikkeling en beschaving, waaruit hijzelf is voortgekomen.

Als ik dit zeg tegen een Italiaan, die mede reist van Port Saïd naar Genua, glimlacht hij, en antwoordt met minachting: *Reggio del Calabria*, zooals *wij* zouden zeggen: een ellendig nest.

Terwijl wij nog naar de inderdaad mooie illuminatie zien, die het stadje Reggio oplevert, doemt aan stuurboord vooruit een andere, heel wat schitterender op, - die van Messina zelf Veel is van de stad en haar vestingwerken niet te onderscheiden; wij genieten enkel uit de zee van water de zee van licht daar vóór ons, tot met het schijnsel van den grooten en den kleinen vuurtoren, op het de haven van Messina beschermend schiereiland, de laatste bewonderaars het dek verlaten .....

Benoorden Corsika voorbijstoomend, zien we Elba. Curieuse gedachten van de hoofden der gealliëerden om

dáár een Napoleon gevangen te zetten, met het idee, dat hij er stillekens zou blijven zitten!

De kust is, als haast alles, wat wij tot nog toe zagen, nadat we Padang verlieten, naakte en nog eens naakte rots. Welk een verschil met de heerlijke oevers van Java en Sumatra! Dáár de met dichte wouden in alle tinten van groen zwaar begroeide bergen; dáár een vegetatie, door niets te stuiten, waar in elken aardkorrel als het ware een geweldige drang tot voortbrengen huist; dáár het lieflijke, schoone en rijke, - verder op de lange reis in Westelijke en Noordwestelijke richting slechts kale onherbergzaamheid!

Wel, men mag van de oude Hollanders zeggen wat men wil; men mag *à discrétion* afgeven op *Jan Kompanie*, en hem van velerlei ondeugden beschuldigen, - ik zal, wat dat aangaat, zijn partij niet nemen. Maar *kerels* waren het, en *pintere* kerels ook; dàt is zeker!

In den namiddag van 25 Juli doemt voor ons op het ‘amphitheater van paleizen en huizen’ dat Genua heet.

Onder de passagiers ontstaat een groote gejaagdheid; op een paar families na, die tot Amsterdam gaan met de *Prinses Marie*, is hier het einddoel van aller zeereis. Aan de lunch is onder een glas champagne namens de passagiers een welverdiend woord van dank gebracht aan den commandant - die echter op de brug staat - aan den administrateur en aan allen, die hebben medegewerkt tot veraangenaming van het leven aan boord.

Niemand heeft daarna meer gedacht aan de anders nog

steeds gebruikelijke *sièsta*; ieder heeft het druk met het pakken van koffers en valiezen, met het maken van toilet en het afdoen van kleinigheden.

De vrees voor de italiaansche invoerrechten en de onbarmhartigheid harer dienaren in het bijzonder tegen de heeren rookers, is groot; reeds gedurende de reis hebben ijzingwekkende verhalen de ronde gedaan van de massa's *lires*, die men te betalen had voor een handvol onschuldige manilla-sigaren.

Het is alles zeer overdreven. Wij zijn met ons achten, dames en heeren, tegelijk aan den wal gegaan, en nu hadden wij wel niet meer dan vier sigaren bij ons, maar dat kon geen douanenbeambte ons aanzien; wij hadden er evengoed vier honderd bij ons kunnen hebben. Welnu, men heeft ons niet aangehouden en van de zoo vaak besproken onbeschaamdheid der douanen hebben wij *niets* bespeurd. Integendeel, toen wij in de rijtuigen stapten, waarmede wij in zoo weinig tijd mogelijk zooveel mogelijk van Genua wilden zien, vroeg een hunner enkel of wij ook bagage bij ons hadden. Op het ontkennend antwoord, groette hij en ging heen. Dit tot geruststelling van reizigers.

In zijn werkje ‘Van Nederland naar Italië, de nieuwe weg van de nederlandsche mail’, heeft de heer CHARLES BOISSEVAIN een fraaie schets geleverd van Genua, zijn haven en omstreken.

Evenals meest alle italiaansche kuststeden is, zooals ik reeds schreef, Genua amphitheatersgewijze gelegen; met

zijn tot tien verdiepingen hooge huizen, paleizen hier, ware arken Noach's dáár, heeft Genua met de groote steden van het Westen weinig overeenkomst. Wie van een der hoog gelegen punten de stad overziet, krijgt een zonderling tweeslachtigen indruk: dien namelijk van een schoon, poëtisch en grootsch panorama, en tegelijk toch het idée, dat dit alles iets heeft van een reusachtige, opgezette Neurenberger speelgoedverzameling.

Dit is het algemeen effekt van al die hooge huizen met betrekkelijk kleine vensters en kleine daken, juist als de huisjes uit een speelgoeddoos; bij het klimmen en dalen in de steil op- en neerloopende straten, verrekt men zich de nekspieren om tegen de torenhooge gebouwen op te zien.

Aan prachtige paleizen, rijk met beeldhouw- en schilderwerk versierd, en aan sierlijke etalages in welvoorziene magazijnen van allerlei aard, is in het lage gedeelte van Genua geen gebrek. Vele vorstelijke woningen van uitgestorven of verarmde adellijke families, worden verhuurd in apartementen, meest van drie en vier kamers; huizen als kasteelen zijn de verblijfplaatsen van dozijnen gezinnen, wier woningen elk op zich zelf kleine krotten zijn met kippentrappen, maar gezamenlijk een reusachtig hoog huis vormen met een trotsch zich verheffenden gevel. Het is in steen het bekende spreekwoord van den spaanschen bedelaar, die, in zijn mantel gedrapeerd, een edelman gelijkt!

Ik schrijf dit alles, omdat men ook in een reisschets, moet zeggen waar het op staat.

Wat niet belet en ook nooit beletten zal, dat Genua zoowel op hem, die uit Holland komt, als op ons oudgasten een diepen, overweldigenden indruk maakt.

Het was te laat op den namiddag voor meer dan een vluchtig bezoek; van de kerken konden wij nog juist genoeg zien om te beseffen, hoe schoon het schilderwerk in de hoofdkerk en in een nog in aanbouw zijnde hoog gelegen kerk moest zijn.

Weldra zwom - om een traditioneelen term te bezigen - heel Genua in een zee van electrisch licht, en wemelde het er langs den weg van menschen, bij groepjes of voortwandelend, uitrustend van den dagelijkschen arbeid, de burgervrouwtjes blootshoofds en *tant soit peu* gekapt of met een lapje kant over het hoofd; de ‘dames’ met een hoed op. ‘Jonge meisjes zijn er beeldig mooi’, maar ‘haar schoon schijnt kort van duur’, en, vergankelijk als de bloemen, verdwijnen de zachte rondingen harer lieve gezichtjes, als zij eigenlijk pas goed vrouw zijn, om plaats te maken, hetzij voor een onbehaaglijk *embonpoint* dan wel voor hoekige vormen, scherpe trekken en al te geprononceerde neuzen.

De ruime passage met haar groote booglampen maakte des avonds niet den indruk op mij, dat hij aan het doel beantwoordt. Het was er volstrekt niet ‘druk’, en dat moet het in een passage zijn, wil het dure bouwwerk met de buitensporige woningenhuur rendeeren. De winkels werden slecht bezocht, de restauraties en cafés zoo goed

als in 't geheel niet, het aantal en het gehalte der wandelaars was geen van tweeën voldoende, - kortom ik vroeg mij af, of dit na-apen van Westersche steden, hier eigenlijk wel reden van bestaan had. Wat heel prettig is in het koele klimaat van Engeland, Noord-Frankrijk, België, Nederland, - heeft vaak even weinig aantrekkelijks in een havenstad aan de Middellandsche Zee, als bijv. een indisch woonhuis met open galerijen aan de boorden van den Newa.

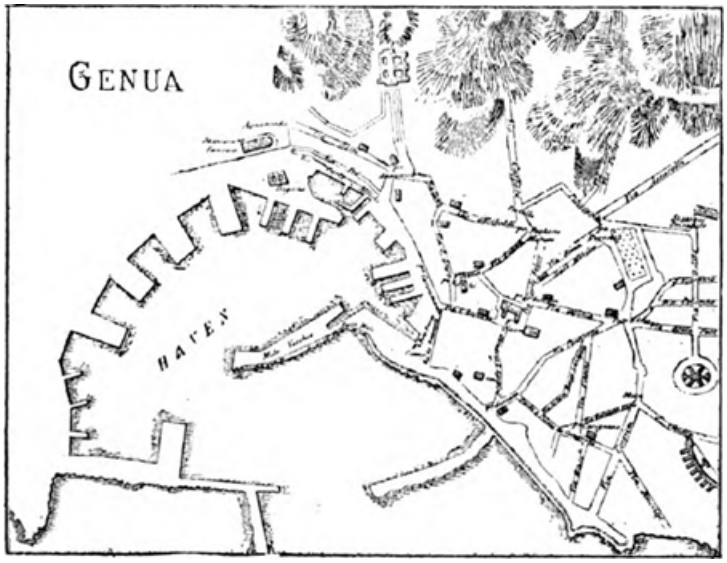

Voor het gemak der meeste reizigers geef ik hierbij een plattegrond van Genua, en voeg er een opsomming bij

van een reeks bezienswaardigheden; waarvan ik meer zou zeggen, als ik den tijd had gehad er zelf iets van te zien, doch die, naar mij algemeen werd verzekerd, de moeite van een bezoek alleszins loonen.

Merkwaardigheden van Genua.

Kerken. { 1. S. Lorenzo	Via S. Lorenzo.
Kerken. { 2. S. Ambrogio	Piazza Nuova.
Kerken. { 3. S. Annunziata	Piazza Annunziata.
Kerken. { 4. S. Filippo Neri	Via Lomellini.
Kerken. { 5. S. Siro	Via S. Siro.
Kerken. { 6. S. Maria Carianano	in Carianana.
Kerken. { 7. S. Immacolata Concezione	Via Assaroth.

Paleizen. { 1. Ducale	Piazza Nuova.
Paleizen. { 2. Accademia Belle Arti	Piazza De Ferrari.
Paleizen. { 3. Spinola	Via Garibaldi.
Paleizen. { 4. Serra	Via Garibaldi.
Paleizen. { 5. Municipio (Tursi)	Via Garibaldi.
Paleizen. { 6. Brignole Sale	Via Garibaldi.
Paleizen. { 7. Biblioteca Peirano	Via Garibaldi.
Paleizen. { 8. Durazzo	Via Balbi.
Paleizen. { 9. Balbi Piovera	Via Balbi.
Paleizen. { 10. Reale	Via Balbi.
Paleizen. { 11. Universita	Via Balbi.
Paleizen. { 12. Palazzo Doria	Via Principe.

Theatres. { 1. Carlo Felice	Piazza De Ferrari.
Theatres. { 2. Pacanini	Via Caffara.
Theatres. { 3. Politeama Regina Margherita	Via della Pace.
Theatres. { 4. Nazionale	Via Agostina.
Theatres. { 5. Politeama Genovese	All' Acquasola.
Theatres. { 6. Apollo	Via Servi.

Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 1. Acgnasola e Villetta gia.	Dinegri.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 2. Villa Rosazza (Scoglietto)	S. Teodora.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 3. Villa Gropallo	al Zerbino.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 4. Villa Pallavicini	a Pegli.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 5. Villa Doria	a Pegli.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 6. Villa Rostan	a Pegli.
Tuinen en wandelingen buiten de stad. { 7. Villa Serra	a Nervi.

Het beroemde kerkhof Campo Santo genaamd, kan de liefhebber van begraafplaatsen erbij nemen. Daar het na den ochtend gesloten is, had ik geen gelegenheid er heen te gaan.

Een goede gids is onontbeerlijk; ik heb er een gehad in den koerier Capurro Giovanni van het hôtel des Etrangers, een klein. net kereltje, dat verbazend goed zijn zaakjes kent en, naar het mij toeschijnt, zoo weinig mogelijk den reiziger afzet.

Welk een kalmte aan boord van de *Prinses Marie*, als

van de reizigers, die te Batavia en te Padang aan boord kwamen, slechts twee families te Genua er terugkeeren!

In deze rustige rust, te midden van een menigte groote stoomers, wier donker tuig en masten scherp aflijnen tegen de heldere sterrenlucht, en met het tot hoog op den achtergrond hel verlichte Genua in de onmiddellijke nabijheid, leg ik nog een uurtje op 't dek te genieten van al het schoone om mij heen en van het zachte, niet overmatig warme in een italiaanschen zomernacht.

Tot mij de oogen dicht vallen van vermoeienis en midden in den nacht de kwartiermeester mij vraagt, of hij mijn stoel niet 'n beetje op zij zal zetten, want dat ik in den weg zit voor het losgooien van de trossen.....

De commandant HUBERT heeft een waar woord gezegd: ‘de menschen beweren altijd, dat niets grilliger is dan een jonge juffrouw, - ik zeg, dat niets grilliger is dan het weêr.’ Daar stoomen wij nu zuidwestwaarts naar Straat Gibraltar langs de met wijnranken begroeide heuvelen van Spanje, en daar krijgen wij, even voorbij de Straat, een kouden Noordwestenwind..... brr.!

Wij zijn Gibraltar bij dag voorbijgestoomd, en dat verheugt mij zeer; zooal niet het schoonste, dat de zeereis oplevert, het is toch zeker het belangwekkendste punt. Langzaam doemen achter het hooge rotsgevaarte de engelsche vestingwerken op, - de spaansche stad van dien naam, naar de Middellandsche Zee gekeerd, boezemt weinig belangstelling in, en treft door niets het oog.

Gibraltar.

Maar de engelsche forten op het hooger gedeelte? Wel, zij zijn heel typisch, heel aardig en interessant om te zien, mooi belijnd en in krachtige vormen, als zelfs uit rotsen gehouwen muren met schietgaten en al wat verder bij een aanzienlijke en sterke ‘doode strijdkracht’ behoort kan zijn.

Of echter de strategie, welke Gibraltar tot zulk een gewichtig punt voor Engeland stempelde, nog behoort tot den tegenwoordigen tijd, en of zij, tegenover den stand

der europeesche strijdmiddelen te water en te land niet verouderd mag heeten, is een vraag.

Mij - leek op dit gebied - schijnt het toe, dat, indien een groote oorlog uitbrak, waarin Engeland betrokken was, Gibraltar niet van overwegend belang zou blijken te zijn, en dat het, zoo men de groote oorlogsstoomers van andere Mogendheden wilde beletten de Straat van Gibraltar in en uit te varen, de vraag zou zijn, of de versterking voor het geschut dier stoomers onbereikbaar, althans beveiligd zou wezen.

Uit dit oogpunt beschouwd, heeft het fameuse Gibraltar meer van een loos dreigement dan van een eventueel reëelen factor in een grooten strijd.....

Het ‘voorgebergt van Sint Vincent’, dat met zijn steile wanden het kloosterdragend hoofd verheft, is meer fantastisch dan grootsch of schoon; het klooster is verlaten en vervalt langzamerhand tot een ruïne; troosteloos verheft zich de zwartgrijze rotsmassa, door die antiquiteit gekroond, uit de hevige branding aan haar voet. 'n Mooi gezicht om onder het voorbijvaren te genieten, maar om het *spleen* te krijgen, voor wie er een etmaal tegen kijken moet.....

Gelukkig valt het weêr nogal meê op de reis langs de

spaansche kust en dwars door de Golf van Biscaye. Slechts één ochtend wekt mij heel vroeg het dwaas, als wegwaaiend gillen van de stoomfluit; het weêr is zóó dik, dat men geen twintig meter ver zien kan, in welke richting ook. En koud is het in die mist!

Die koû wordt hier voor ons, indische passagiers, verder het eenig merkwaardige en tevens het meest onaangename. Daar zijn we in het geheel niet op voorbereid! We hebben gedacht, dat de 'hondsdagen' in Europa wel warm genoeg zouden zijn; dáárom hebben we de indische bovenkleeding maar behouden, zonder veel onderkleêren. O, indisch mensch, dat naar Europa gaat, en zich van zulke 'hondsdagen' iets voorstelt, laat af, zeg ik u! Hondsche dagen zijn het; dagen, waarop men niet warm kan worden in geen van de vierentwintig uren.

In het Kanaal begint het er met de temperatuur weêr wat op te gelijken; het wordt ten naastenbij zomerachtig weêr en het fraaie uitzicht op de engelsche kust verhoogt nog het aangename daarvan.

Ziedaar nu, na Padang, de eenige fatsoenlijk begroeide oevers, die wij over dag te zien hebben gekregen. Grillig, schilderachtig, fantastisch, curieus, typisch schoon door kleuren en lijnen, - dat alles en nog meer zijn Arabië, Nubië, Abessinië, Egypte, Italië en Spanje, maar - onherbergzaam en kaal; hier is het mooie zachte groen van heuvels en velden, van bosschen en weiden; hier een stukje van onzen westerschen landbouw, het uit de verte

zich reeds kenmerkend cultuurland, waar sedert vele eeuwen de hand van den mensch aan het bevorderen eener geregelde voortbrenging van den bodem met vrucht heeft gewerkt.

De avond valt; over de Noordzee, die zich heel kalm en fatsoenlijk houdt, grijst het aan in dieper wordende duisternis; aan stuurboord doemt een illuminatie op. ‘Het is Zandvoort’, zegt de kwartiermeester.

Wel, ik heb het dorpje gekend, twintig en meer jaren geleden; een armoedig visschersplaatsje, waar, zooals men zegt, een blind paard geen schade kan aanrichten. En dàt is nu een badplaats! En dàt levert nu, van uit zee gezien zulk een illuminatie op!

Och, mij is het onverschillig Er is iets anders dat me aandoet; dat me aan dek houdt; dat me belet zooals anderen naar kooi te gaan; het is iets dat sterker wordt als de *Prinses Marie* behoedzaam naar IJmuiden draait; iets dat ik kinderachtig en vervelend vind; waarover ik mij voor mezelven diep schaam, en waartegen ik kloekmoedig.... 'n cognacje heb genomen.

Er komt veel beweging aan dek; een druk sjouwen met trossen; vooruit, tal van roode en andere gekleurde seinlichten; langzaam varen we de sluizen binnen; mannen in uniform komen aan boord voor zaken; de facteur brengt de brieven van bloedverwanten en vrienden; aan den wal zie ik achter de witte staatsiegordijntjes rustige menschjes; vrouwen die 'n handwerkje doen; op de

visschersschuiten aan den oever en ook op den wal wordt hard gepraat en geroepen in het hollandsch; we zijn in Nederland, dat ik zestien lange jaren geleden verliet...

Ik neem nog een cognacje!

***

Het kanaal van IJmuiden.

Vóór dag en dauw is den volgenden ochtend alles in de weer. Er was dien eersten nacht aan Holland's kust niet veel van slapen gekomen. En alles in groot tenue! De passagiers, zooals zij van plan zijn te Amsterdam aan wal te stappen; de militairen, die afgemonsterd worden; de matrozen, - kortom, allen gaan den feestdag met vreugde te gemoet. Gij, die in vele jaren uw vaderland

niet weêrzaagt, - hoe geniet ge op den korten tocht door het kanaal! Hoe verrassend en mooi groen is u dat groen der weiden, hoe kloek van bouw en fluweelig van welgedaanheid dat rustig grazende vee; hoe net en koket de eenvoudige boerderijen in de stille tinten van roodbruin metselwerk en dofblauwe daken! Het is of de natuur en de mensch hier de overeenkomst aangingen: laat ons toch alles goed afwerken; het geldt een zaak van zelfbehoud.

En ge voelt, dit alles gadeslaand onder den indruk van het 'wederzien', den guren wind niet, die in den vroegen ochtend over het dek strijkt; die de mannen aan den wal hun kragen doet opzetten en de handen diep verbergen in de broekzakken.

Want in deze 'hondsdagen' van 1894 is het dan bitter koud in Westelijk Europa!

Daar stoomen wij het Y op, en vóór ons ligt het eenig Amsterdam, bekend door heel de wereld als een wereldstad, bekend zelfs in streken, waar de namen Holland en Nederland *niet* bekend zijn... Achter de masten en schoorsteenen van schepen en booten duikt een zee van gebouwen en torens op; over lange spoorwegbruggen gillen eindelooze goederenconvooien en driftige sneltreinen weg naar links en rechts; op de kaden wemelt het van menschen en wagens, en terwijl we voortstoomen naar den steiger der Maatschappij 'Nederland' duiken, uit bassins van zweminrichtingen langs den kant, gezwembroekte lichamen op, die met lange zwaaien van naakte armen

en een luid, hoerah! de nederlandsche vlag toejuichen, weêrkomende uit het verre Oosten en wapperend aan den steven der *Prinses Marie.*

Het is negen en dertig dagen geleden, dat wij Batavia verlieten. Een buitengewoon vlugge reis hadden wij niet. Maar wij hadden een ‘goede’ reis, en dat is ten slotte toch het eenige, wat men elkaar toewenscht; wat *ik* voor mij het allermeest op prijs stel, waarvoor ik dankbaar ben.

P.A. DAUM.